

KANNAOIG

Imbourc'h

Kelaouenn *Emglev An Tiegezhioù* niv. 77 Eost - Gwengolo 2012 Priz : 3€

Brezhoneg war hor poubellennoù melen

Emañ EAT, “Emglev An Tiegezhioù”, o kas war-raok raktres ur pegsun brezhonek ha gallek da begañ war ar poubellennoù melen.

E pep lec'h e Breizh e klask ar strollezhioù foran lakaat an dud da deurel evezh ouzh o dilerc'hioù. Goulennet e vez bremañ ober da vihanañ gant div boubellenn e pep ti, unan ordinal hag unan all, melen, evit ar pakadurioù hag ar paperioù a vo adimplijet, adaozet, goude bezañ bet dastumet evel-se a-ziforc'h gant al lastezerezhioù.

Gwerzhet e vez eta poubellennoù melen d'an holl er mareoù-mañ. E bro Landerne da skouer ez eus bet dasparzhet evel-se war-dro 20.000 poubellenn velen gant peb a begsun brav da zisplegañ petra ez eo ret lakaat e-barzh hiviziken. Met brezhoneg ebet warno, daoust ma vez skoliataet ouzhpenn 500 bugel en tolead e tri rouedad divyezhek abaoe digoradur ar skol gentañ e 1987.

Gortoz pell Gortoz gwell

Skouarn vouzar a ra evit poent ar “c'h Kumuniezhioù Kumunioù, zoken pa vez en o c'hreiz kumunioù o deus sinet ar garta “Ya d'ar brezhoneg. “Gwelet 'vo”, a lavaront, ha ne reont tra ebet. Pegeit c'hoazh e vo ret goulenn an aluzen diganto ? Gwall ziaes eo labour-ret an emglevioù-bro evit ar brezhoneg, Tier ar Vro Lesneven, Landerne, Kemper, Emglev an Oriant, hag all, a ya e darempred gant ar strollezhioù-se. Klask a reont o lakaat da gemer war o anv mennadoù a seurt-se, marc'had-mat-tre e gwirionez, evit mat ar yezh, p'emaint sañset “a-du”, a-du ivez gant mennozhadeg an “Diorren-Padus”. Daoust hag

eñ n'eo ket ar brezhoneg un tamm eus hon emdro e Breizh hag a zo en arvar ? Daoust hag eñ ne ranker ket lakaat ar politikerezh-yezh evit ar brezhoneg da glotañ gant komzoù kaer an “Diorren Padus” eta ?

Un oberer a dalv kant lavarere

E 1978 e oa bet moulet gant EAT pegsunioù “*Pellgomz*” da begañ war al logelloù pellgomz. Evel-se e oa bet anavezet ar ger nevez dre holl e Breizh. Moullañ 1000 pegsun evit ar poubellennoù melen he deus divizet EAT ober en-dro en taol-mañ. N'eo ket kalz hogen ur bernig mat a arc'hant a goust dija da gaout ur pegsun kaer, e liv ! Evel-se e c'hell prestik kargidi an emglevioù-bro evit ar brezhoneg mont gant skouerennoù eus ar pegsun-se da welout ar bolitikerien da c'houlenn ma vo graet heñvel gant ar strollezhioù foran e Breizh, evel ar C'humuniezhioù-Kumunioù : posubl eo, ret eo deomp «krouiñ ar goulenn» war ar poent-se, a zo arouezel rak tost eo ouzh an dud : bemdez ez implijomp hor poubellennoù. Salv ma raio ar stourmerion evit ar yezh o mad eus an embregadenn-mañ dre bremañ meur a hini : evito, evit e brofañ hep gortoz d'o amezeion ha d'o mignoned tro-dro dezho, ha d'e begañ ivez, brav ha kempenn, war an daspugnerezhioù a stalier hiviziken er c'hreiz-kêrioù. Seurt oberiadenn a c'hell ober kalz a vad evit ar yezh, muioc'h eget kalz a gaozioù !

Goulenn a ranker ar pegsunioù digant EAT o lakaat, ma c'heller, war-dro 3 euro an tamm e timbroù, pe dre chekenn. Daou euro an tamm adal ma prener dek.

E-kichen SAB, Aïta hag an OPAB o deus peb a zoareoù dezho er stourm evit ar yezh, EAT he deus digoret aze c'hoazh ur rann eus hec'h obererezh, anvet “*Brezhoneg war bep tachenn!*”, a venn kas da benn raktresoù pleustrek-tre a seurt se, tost da vuhez an dud, evit mad ar yezh, ma vez kavet tud da gregiñ e-barzh, da lakaat diouzh ret arc'hant war an daol,

ha da bouezañ war an aozadurioù foran ha prevez e Breizh. «Stourm a ran war bep tachenn» a lavare Anjela Duval. Ledan-tre e rank bezañ obererezh EAT, hag ar stourm evit ar yezh er gevredigezh n'eo ket unan dister !

*EAT Emglev An Tiegezhioù, Kergreven
29800 Trelevenez*

Ar skritur unvan he deus kemmet abaoe 1941

Ar pennad-mañ hag ar pennad da heul a bled gant “Sarpant mor” ar skritur, evel ma lavare Youenn Olier. E dibenn e vuhez, daoust ma oa eñ penn-kaoz da gendalc'hidigezh ar reizhskrivadur Peurunvan e 1945, evit abegoù politikel anat (chom hep dinac'h hêrezh Gwalarn, ha sammañ al labour dispar bet sevenet e-pad ar brezel), en em c'houlenne daoust hag eñ ne vefe ket bet furoc'h Roparz Hemon m'en defe nac'het goulenn Roperzh Ar Mason ha Langleiz. Nann, ne vefe ket bet furoc'h, ha n'eo ket hepken evit reiñ o goulenn d'an daou zen dispar-se a zerc'houeze ar rummad nevez a skrivagnerion : mat e oa klask reiñ degemer da binvidigezhioù brezhoneg Gwened er yezh vodern edod o c'hovelian. Degemer ar pinvidigezhioù a skrivan, ha n'eo ket an diforc'hioù na zegasont nemet luziatez diezhomm. Ha maz eus unan en deus klasket mirout pinvidigezhioù brezhoneg Gwened ez eo Youenn Olier, en deus embannet e ZH kalz a oberennoù gwenedek.

Den ebet ne gred ober anv eus an dra-se. E gwirionez ez eo bet kemmet an doare-skrivañ unvan gant dalc'hidi 'zo anezhi abaoe 1941. Karout a rafen degas da soñj eus se rak nec'het on gant an doare-se da ober an traoù “dre laer” a-benn ar fin. N'eo ket e vefen a-enep e vefe degaset kemm e emglev 1941, hogen kavout a rafen gwelloc'h e vefe graet ouzh ar groaz, hag a-benn ar fin ez eo ret din anzav n'ouzon mui petra eo ar reolenn fur ez eo dav heuliañ, ez-resis, a-benn bremañ.

Kemmoù em eus merzet nevez 'zo c'hoazh en ur studiañ a dost pevare levrenn rummad “Ar Bibl Santel” renet gant Maodez Glanndour hag embannet gant Al Liamm : levrenn vihan “Izaia” bet moulet e 1981, gant an dezo d'he implij evit embannadur ur Bibl katolik evit al liderezh. Souezhet e voen o welout e oa bet implijet al liester *-ien* el levrenn-se pa oa *-ion* en teir

levrenn a-raok. Evelkent em boa kavet er skrid arroudoù 'zo e-lec'h e oa moulet *-ion*. Da KDSK Gwened e oan aet neuze da glask ar skrid orin bet bizskrivet gant Maodez Glanndour evit an embanner, ha kavet *-ion* ganin daoust ma oa bet moulet *-ien* gant Al Liamm.

Evel-se, betek gouzout, n'eo ket Maodez Glanndour en defe divizet erlec'hiañ *-ion* gant *-ien* met e embanner, pennañ ti-embann heulierion Emglev 1941... Ar c'hiz-se a sav da bell : e rak-skrid YBB (Yezhadur Bras ar Brezhoneg 1947) p. 4 e tispleg Frañsez Kervella e kav gwelloc'h terriñ reolenn an *-ion* evit *-ien*, “diwar un abeg kelenn” skoemp a-walc'h. Da vihanañ e oa bet onest a-walc'h ouzh hen diskleriañ met graet e oa an droug. Daoust da reolenn 1941 e voe trec'h an *-ien* dre holl el lennegezh a gav din, war bouez skridoù Preder-Kis-Saded-Emsav-Aber, Youenn Olier en Imbourc'h, ha beleien Dreger (Klerg, Maodez Glanndour, Lec'hvien) dre vroadelouriezh, anat eo, hag ar skridoù e rannyezh Gwened evel-just.

Kemmoù all a zo bet degaset gant embannadur a-bouez bras “Geriadur An Here” e 1995. Pajenn VIII e tiskler aozerion ar geriadur hollvrezhonek o deus degaset un nebeud kemmoù “abalamour da zistagadur pe da c'herdarzh ar gerioù” ha n'eus nemet kemmoù a zo “bet degemeret er peurvrasañ eus ar skridoù a vez embannet e peurunvan en deiz a hiziv”. Nebeut a dra eta. “Moullañ” ha n'eo ket “moulañ” da skouer. Lamet kuit e oa *-ion* da vat (meneg ebet anezhañ) met dalc'het o doa “*dimp*”, “*ganimp*”, “*ouzhimp*” p. XXXVII. An amzer dazont en eil gour lies a chom *-ot* evel e yezhadur YBB.

Dek vloaz bennak war-lerc'h en em gavomp, e 2007 d'an diwezhatañ, gant difazierioù galloudekoc'h-galloudekañ war ar meziantoù-bizskrivañ, a sell evel fazioù termenou n'int ket fazioù hogen er c'hontrol termenou reizh-tre hervez doare-skrivañ 1941. Ne anavez mui

Difazier Libre-Office nemet “*Deomp*”, “*ganeomp*”, *ouzhomp*” hag an amzer dazont en eil gour lies a zo *-oc'h* hiviziken e-lec'h *-ot*.

Diwar lenn Al Liamm e verzer ivez ez eo degemeret hiviziken. ar reolennoù-se evit “*Deomp*” da skouer. Gwelout a reomp ivez ne vez mui degemeret gant ar gelaouenn-se al lostgerioù en *-out* evit an anvioù-verb.

Gant ar bodad etreeskobiezhel war al liderezh e brezhoneg e oa bet divizet lakaat Misal Job an Irien er skritur unvan hep kemm tra ebet ouzhpenn, pezh a zo bet graet dindan renerezh Ofis ar Brezhoneg. Dre se e kaver e Misal Derrien Miz Eost 2011, a zo embannadur kresket Misal An Irien e ZH, gant “*deomp*”, “*ganeomp*”, “*ouzhomp*”, “*-oc'h*” en amzer da zont ha “*-ien*” evel-just, pezh a zo un troc'h gant spered emglev 1941 hag heuliet gant Maodez Glanndour ha Job Lec'hvien o deus o-daou implijet reolennoù 1941 evit o zroidigezhioù eus ar Bibl, pep hini en e bart e-unan koulskoude. Memestra, e ranker menegiñ e skriv Maodez Glanndour “*Maro*” ha “*Garó*”, kentoc'h eget

“*Marv*” ha “*Garv*” hag un nebeud kemmoù disteroc'h, moarvat dre ma kave bravoc'h ar stummoù tregeriek ? Kement-se avat ne oa ket gwall sirius a-berzh unan eus sinerion emglev 1941.

Diouzh hon tu, Kannadig Imbourc'h a heuilh strizh reolennoù 1941, daoust ma ranker anzav e ra mui pe vui tost an holl genskriverion gant kenyezh an Emsav en o buhez pemdez, da lavarout eo gant “*deomp*” da skouer (Youenn Olier a skrive “*Deomp*”). Gant embannadur da zont ar Bibl emaoomp o prientiñ ez eus dibaboù krennus da gemer war ar poent-se hag a vo ranket doujañ outo evit an oberenn penn-da-benn. Doujañ ouzh doare-skrivañ an droerion bennañ pe degemer gwirvoud un doare-skrivañ he deus kemmet oc'h ober 60 vloaz e metou an Emsav ? Skrivañ “*Dimp*” pe “*Deomp*” ? “*-ot*” pe “*-oc'h*” en amzer da zont ? Derc'hel da “*-ion*” pe ober gant “*-ien*”. Laouen e vefemp o resev hoc'h ali, lenner kêr, m'hoc'h eus unan !

T. Gwilhmod

Ar Skritur adarre (2)

Dizale e teuio er-maez gant Coop Breizh tezenn verraet Klaod-Yann Ar Ruyet a c'heller dija adkavout ar braz anezhi aze : <http://tel.archives-ouvertes.fr/docs/00/45/82/17/ANNEX/theseLeRuyetResume.pdf>.

Un nebeut izili eus EAT o deus roet o soñj da heul ar galv hor boa graet en niverennoù diwezhañ diwar-benn e ginnig da gemm ar skritur war boentoù 'zo, 10 % eus ar gerioù (7 % hervez e bennad nevez embannet war Al Liamm) evit abegoù a bedagogiezh dreist-holl. Setu un diverra eus soñj pep hini anezho (ra vezin pardonet m'eo bet treuz-komprenet soñj hini pe hini : ra skrivo d'ar gelaouenn neuze da spisaat an traoù) :

- Unan a zo krenn a-enep : kalz en deus stourmet evit ur skritur unvan, kalz levrioù a zo bet moulet, boas eo an dud bremañ. Ur skritur n'eo ket graet da sikour d'an dud distagañ mat ; an diouer a gevredigezh klok e brezhoneg eo a zo penn-kaoz d'an distagadurioù “*fall*” ha ne c'heller ket gortoz un diskoulm burzhudus – ha risklus ha koustus ivez – diouzh ur c'hemm skritur : hunvreal n'eo ken ; n'eus skritur ebet a gement a vefe disi ; siek eo kinnigoù ar Ruyet e

keñverioù 'zo ivez ; n'eo ket ken grevus-se ma kemm distagadur hengounel ar brezhoneg : e Leon da skouer ne glever mui e lec'h ebet an R rollet ; e galleg ivez e c'hoarvez traoù “*euzhus*” evit ur yezhonour pa ne oar mui an dud distagañ sonioù 'zo *-ait -êt -ès -ez -et...* ; Arabat reiñ un dreist-pouez d'an distagadur. Ar pezh a gont eo bezañ komprenet hag ar reizhiad a c'hell emdreiñ. Pezh a gont n'eo ket distagañ reizh met faziañ a-gevret, emezañ gant fent.

- unan all a zo a-enep : dizurzh a zegasfe adarre e bedig-bed ar brezhoneg a zo gwall vresk dija. Respont a c'heller dezhañ ez eo aesoc'h kemm skritur pa c'houlenner ar striv-se digant kefredourion : Roparz(h) Hemon n'en deus bet poan ebet ouzh hen ober gant Gwalarn e 1941 ; gant Yann-Vari Perrot, avat, daoust m'en doa sinet an emglev, ne oa ket deuet a-benn d'hen ober evit e gelaouenn “*Feiz ha Breiz*”, dre ma oa bet muntret daou vloaz war-lerc'h hepken ha dre ma kolle dija kalz a goumananterion : riskl a oa da goll re all doñjeret gant ZH ar skritur nevez. Kement-se a zispleg da Taldir en ul lizher. Hogen bremañ pa ne chom war an dachenn nemet kefredourion boas da lenn ha da

skrivañ brezhoneg, n'eo ket diaes kemm tammoù traoù er skritur.

- Unan all a zo a-enep : disfiz bras en deus en afer-se a c'hell degas zizaniezh adarre. Hervezañ ez eo atav dañjerusoc'h evit un aozadur an tagadennoù diabarzh eget ar re a ziavaez. Ar Ruyet a oa a zo a ziavaez betekhen p'emañ gant skritur Morvannou. Bremañ ma kinnig dont d'ar peurunvan ez eo evit e gemm ! D'am soñj e c'heller er c'hontrol reiñ gourc'hemenoù d'an den a venn dilezel e skritur pa wel n'eus e gwirionez bremañ e bro-Wened skolaer pe gelenner ebet ha na rafe ket gant e zoare dezhañ e-unan da skrivañ brezhoneg-Gwened : ur gwir Dour Babel ez eo ar brezhoneg-Gwened a skriver er mare-mañ. Hag ar striv-se a ra evit tizhout an unvaniezh. En em c'houlenn a ran-me kentoc'h peseurt unvaniezh en deus c'hoant e vefe, rak an unvaniezh a zo tizhet dre vras bremañ gant ar ZH, evit ar skolioù hag an tiez embann (war bouez nebeutoc'h eget dek levr. Lavaret en deus ne vefe ket a-enep dilezel "Get" evit "Gant", pezh a zo mat-tre. Seblantout a ra din memestra e ranker en em glevout mat war pezh ez eo ur yezh unvan skrivet. D'am soñj e rank bezañ disheñvel ar yezh skrivet diouzh brezhoneg du-mañ, dre gomz, rak unan eus he rolloù eo kinnig ur reizhiad unvan, sklaer, eeun, stabil, gwirizennet el lennegezh. Anat eo ez eo deuet diamzeret kudenn an islonk etre brezhoneg Gwened ha KLT, pa n'emañ mui Gwened nemet div eurvezh hent diouzh Brest. Tonket eo d'an holl vrezhonegoù mont da get eta, ha distabil eo hor bed a-hent-all : ar stumm dre skrid a zo un tour-tan en deus ur pouez bras-tre evit c'hoazh eta, zoken pa tigresk niver al lennerion e-keñver gwechall. Unan eus palioù Kannadig Imbourc'h eo sellout ouzh ar bed e brezhoneg ha kinnig ar gerioù hag an troioù-lavar ez eus ezhomm anezho e brezhoneg evit ar bed a-vremañ, en ur ziwall da unded ar stummoù skrivet. Pezh a gont dreist-holl eta d'am soñj, hag ez eo ret en em glevout mat-tre war-se, hag e vefe embannet se gant Al Liamm, YA !, Ar Ruyet koulz ha gant an Irien ha Broudig : o mennad da vont war-zu ur yezh unvan arnevez, ha n'eo ket hepken tizhout ur skritur unvan, chom a-sav gant stummoù na zegasont netra d'ar yezh unvan. Re alies da skouer e lenner «gwelet» «lâret» «gante», «anezhe» e plas «gwelout» «Lavarout», «ganto», «anezho», a zo erbedet koulskoude gant emglev 1941.

Stag ouzh keal ar yezh unvan em eus merzet un dra o lenn skridoù Job An Irien. Ha pa vefe dirouestlet kudenn an doare-skrivañ ez eus ivez kudenn ar c'hevala lennek a zo berniet el levrioù brezhonek hag un druez eo, ur si pa lavarar mat, ne vije ket tennet korvo anezhañ. Un den hepken, ha pa vefe bet eskob, n'eo ket yac'h e vefe e-unan o c'hoveliañ ur yezh lennek. An dra-se a zo c'hoarvezet dre ma n'en deus ket lennet hor skrivagnerion vras eus Skol Walarn o deus goveliet ar yezh vodern : Roparz Hemon ne oa ket e-unan. Job An Irien, ha tud all, pep hini en e gorn, a glask dalc'hmat hentoù dezho o-unan ha n'int ket bewech fall dre ret, notit mat, met a zo siek dre ma n'int ket boutin d'an holl vrezhonegerion a-vremañ, setu aze. Kemer a reomp perzh en un istor, istor Emsav ar brezhoneg. Bez' ez eus bet tud a-raozomp ha ne c'hellomp ket ober evel pa ne vefe ket bet anezho.

Heñveldra, pa vez lennet ar gelaouenn "Ya !" e vez merzet ur bern fazioù yezh vantrus e testennoù gant kalz gerioù gallek, stummoù isrannyezhel a ra gaou ouzh unded ar yezh skrivet, a zo graet evit an dazont. An dazont n'emañ ket er rannyezhoù. Gwelout a reer zoken tud a skriv sañset e isrannyezhoù met a implij gerioù uhel a greiz pep kreiz, pezh a zo lu penn-da-benn !

- Ul lenner all a zo a-enep dre bennaenn, met a gav fur ha kempoell lakaat "w" evit "piw", "liw", "diw", "marw", "garw", "braw", hogen mirout "v" e diabarzh ar gerioù : "bravoc'h", "garvoc'h", "livus" ; "glaw", hogen skrivañ "glow" evit "glaou", rak evel skouer evit un distagadur fall n'eus ket gwelloc'h eget ar ger-se, gant ar skritur "glaou" e vez distaget evel "glav"...

- Unan all a ginnig kemmoù all evel "levryoù". N'on ket evit burutellañ ar c'hinnig-mañ, met anat eo, pa 'z eus anv a gemm an doare-skrivañ, e tigoror kerkent "boest-Pandora" ! War ar poent-se eo mat menegiñ e souz Ar Ruyet gant furnez gant kudenn "Ket". "Ket" a heuilh an hevelep reolenn-vlotaat evit al liammadurioù. "N'onkedadu" evit "N'on ket a-du". "N'ouzon ked !" ne zegasfe ket un dreist-pouezh war ar gensonenn ziwezhañ, met betek pegeit mont gant ar riskl da zegas re a gemmoù er yezh skrivet ?

Ne c'heller ket nac'h ez eo hoalus a-fed yezhoniezh skriturioù ar Fal(c')hun, hini Job An

Irien, pe ar c'hemmoù a ginnig ar Ruyet diwar ar skritur unvan. Diouzh ar respontoù am eus bet digant izili 'zo (nebeut e gwirionez) eus EAT n'int ket chalet bras gant ar gudenn evit gwir : evito ne vo ket graet ha setu holl. Petra en defe lavaret Youenn Olier ? E 1972, 40 vloaz 'zo rik eta, en doa kinniget F. Morvannou kemmoù peuzheñvel ha skrivet en doa un nebeut oberennoù er skritur-se, pergen “An Utopia” Tomaz More. D'ar poent-hont e oa ur gudenn bolitikel, hini kleizelouriezh an UDB a gemere he c'hreñv war ar vroadelouriezh hengounel devoudet diouzh Skol Walarn, SADED ha Skol An Emsav. Bez e oa ivez skritur “ar Batrioted

vat” a nac'h ober gant ar ZH a oa evit lod anezho “skritur an Nazied”, na mui na maes. Hiziv an deiz n'emañ ket mui kont evel-se : tud a-bep seurt a ra gant ar ZH, ha gwell a-se. Zoken Emgleo Breizh a voull levrioù e ZH abaoe un nebeut mizioù («Al Liorzhour» da skouer). Ma varnomp n'eus dañjer gwirion ebet evit unded ar yezh, ha ma c'heller esperout ur gounid evit ar yezh bras a-walc'h e-keñver ar strivoù a goustfe dimp an embregadenn-se a ginnig dimp Klaod-Yann Ar Ruyet, n'on ket a-enep.

Yann Maneguen

Soviedoniezh

En e levr kaer talbennet *The Soviet Tragedy* (1994), e c'houlenn Martin Malia penaos o deus gallet an holl soviedoniourion eus ar C'hornog tremen hep rakwelout diskaridigezh an URSS, pa oa anezho imbours'herion brudet-kaer, paeet mat-tre, binviji-enklask dreist ganto ? Er c'hontrol, ur vuhez hir ha leun a araokadennoù a ziouganent evit ar ramz priellek e dreid betek an deiz diwezhañ.

Ar skwer truezusañ a gement-se eo Paul Kennedy, istorour eus Skol-Veur Yale. E levr *Kresk ha Diskar ar Galloudoù Meur*, a c'hourbanne talaroù ar Stadoù-Unanet ha trec'h an Unvaniezh Soviedel war an hollved, a droas da *v-best-seller* er bed a-bezh. Troet e voe e 23 yezh ha mil meulet evel an *nec plus ultra* a-fed studi politikel. E 1987 e oa kement-se, tri bloaz a-raok ma tegouezhfe darvoudoù da zislavarout penn-da-benn ar skolveuriad. Merzout a c'halled, evit ar milvet gwech, penaos ar stlakadegoù-daouarn peurunvan er stlenn ne ziskouezont nemet jourdoul ur yoc'had glabouserion dall, broudet hag heñchet gant tud dall glabousoc'h c'hoazh.

Keñveriit, eme Malia, gant an holl disrannidi, Bukovski, Soljenitsin, Zinoviev ha kalz re all : morse ne baouezjont a lavarout e oa dibareadus ar gomunouriezh, e oa an emzistruj war-nes kouezhañ warni, diouzhtu pe un tammig diwezhatoc'h. Den ebet er bed skolveurel kornogel ne grede er reneidi-se; tremen a raent evit hunvreerion dic'houest da veizañ galloud-emzifaziañ ar politikerezh soviedel.

Gwashoc'h c'hoazh : an holl dud o doa tec'het eus ar c'h-KGB pe eus rannoù all ar servijoù

kuzh soviedel, a zegase ditouroù prevez eus ar gwellañ seurt, a zisplege penaos an uhelrenerion gomunour o-unan a verze e oa hollret diaozañ pep tra evit saveteiñ ar pezh a c'helle bezañ saveteet c'hoazh eus ar gomunouriezh etrevroadel. Fae a reas ar servijoù kuzh kornogel war an disrannidi-se, war zigarez ne anavezent nemet sellboent ar renerezh uhelañ er reizhiad politikel, hep teurel evezh (war a veze lavaret) ouzh fedoù fetisoc'h ar vuhez pemdeziek dindan ar reizhiad-se. An hini barrekañ a-douez an disrannidi-se, Anatolyi Golytsin, a voe pismiget ha graet ar muiañ goap anezhañ gant an dud a-feson d'an ampoent ; padal eo deut da wir 94% eus e rakweladennoù.

Goulenn a ra Martin Malia penaos o deus fazioù ken mantrus gallet tremen evit gwirionezioù asur evit an holl koulz lavaret e skolioù-meur, ensavadurioù-imbours'h, *think tank*-où, servijoù kuzh Europa koulz hag ar Stadoù-Unanet ?

Gallet en dije reiñ ar respont hollek-mañ : abaoe daou gantved d'an nebeutañ, kefridi pennañ ar c'henvoz¹ uhelgelennek a zo bet just a-walc'h lakaat ur gaou bras bennak da ren evel reolenn-uhelañ war holl rannoù an imbours'h hag ar skiant, ken ne chom mui bewech nemet div pe deir hinienn digenvez evit kavout ha stadañ ar wirionez, hiniennoù lentik ha digollet fall evit o labour peurliesañ.

Gwelloc'h e kavas avat reiñ ur respont munudek war ar skwer e oa o studiañ end-eeun.

Ar soviedoniourion e bed ar C'hornog, chalet ma oant gant reiñ ur vrud a zoare d'ar studioù

¹ Kenvoz : *consensus*.

nevez-savet ganto, a heulias peurliesañ an daou hengoun kreñvañ e sokiologiezh hag e Istor d'an ampoent : ar soliadouriezh² hag ar varksouriezh. Hervez an div brederouriezh-se, red an darvoudoù meur er bed politikel-ideologel a c'hell bezañ rakwelet (war hir dermen d'an nebeutañ) diwar dolpañ sifroù ha fedoù dibouezusoc'h, heweloc'h d'an dud vunut.

Evit studi ar bed soviedel koulz ha bed ar C'hornog e talvez ar reolenn-se neuze. Setu e soñje d'ar soviedoniourion penaos an dud vunut er bed soviedel a oa danvez enno, peadra da vloataat abred pe ziwezhat kaleted an ideologiezh komunour ha rediañ an uhelrenerion da arnevesaat ar reizhiad politikel evit "dieubiñ an nerzhioù-kenderc'hañ" evel m'en dije lavaret Marks.

Daou dra a vanke en deznaou-se, eme Malia : hollc'halloud ar vegenn dispac'hel, he doa gallet seveniñ he disterañ ardoù e-pad muioc'h eget 60 vloaz war ur gevredigezh dinerzh hag hesent, ha reuted-natur an holl ensavadurioù-evezhiañ krouet gant ar vegenn-se. Ar muiañ-holl a c'helle ober an ensavadurioù-se a oa bihanaat pe brasaat un tammig ar mac'homerezh-feuls a arverent noz-deiz, morse avat n'o dije gallet adreizhañ an urzhaz a-bezh. E berr gomzoù, en URSS ne oa ket a urzhaz marksat ennañ un "isreizhiad" kevredigezhel-armerzhel, gwir vestr kuzhet war-dreñv un "usreizhiad" politikel-ideologel. Ken kreñvaet ha ken reutaet e oa an "usreizhiad", ken ne c'helle mui bezañ tizhet e mod ebet gant an "isreizhiad". An dibab nemetañ evit ar reizhiad politikel a oa etre peurbadout o lazhañ ar gevredigezh, hag emlazhañ evit lezel ar gevredigezh da vevañ. Pa c'hwitas raktres-adreizhañ Gorbachov, ar mezvier kalonek e

² Soliadouriezh : *positivisme*.

penn ar gouarnamant soviedel a reas e soñj diskar ar gouarnamant-se hag a gasas e vennozh da benn. *Quod erat demonstrandum*.

Oc'h arverañ e-giz-se kealioù marksat an isreizhiad hag an usreizhiad, ar soviedoniourion en em lezas da vezañ teoget gant mennozhioù o enebour politikel ; daoust dezho labourat sañset a-enep d'ar galloud awenet gant Marks, e vane marksat penn-kil-ha-troad o holl studioù war ar galloud-se. Seurt savboent ne c'hall kas nemet d'un hent-dall.

An disrannidi, er c'hontrol, a zilezas ar varksouriezh war-un-dro gant o flas a-ziagent en urzhaz komunour, hag a glaskas doareoù nevez-flim-flamm da soñjal, doareoù awenet evit darn gant ar brederouriezh relijiel, evit darn gant ar boelloniezh³, gant an hengoun lennegel rusiat. E giz-se e teujont a-benn da zielfennañ sekredoù donañ ar reizhiad soviedel, ha rakwelout mat-tre he zalaroù.

Kentel a zo aze da zeskiñ evit tud an tu-dehou e Brazil, met kit da zisplegañ un dra bennak d'an dud-se a zo kalet o fenn ha blot o empenn ! An armerzh eo a lak ar bed da vont en-dro, war a vez kredet start gant an hanter anezho (pa 'z eo an armerzh unan eus an elfennoù fuañ er bed politikel a-hiziv), hag an hanterenn all ne verz netra gwelloc'h d'ober eget marmouzat mennozhioù ha raklunioù an tu kleiz.

Olavo de Carvalho

Brezhoneg gant **Ewan Delanoy**, embannet evit ar wech kentañ e *Diário do Comércio*, dindan an titl *A ordem dos fatores*, niverenn ar 21 a viz mae 2012.

³ Poelloniezh : *logique, science de la logique*.

Brezhonekadurioù er Mitaweg

Bloaz 'zo endeo ez embanne Herve Lossec un eil levrenn eus e levr "*Les Bretonnismes*", Embannadurioù Skol Vreizh, Montroulez. Sur a-walc'h ez eo bet gwerzhet mat ivez, evel al levrenn gentañ, bet gwerzhet 180.000 skouerenn diouti, ha sur a-walc'h ivez ez eus bet meur a hini en deus bet oberenn Herve Lossec da brof Nedeleg pe da brof evit un deiz-ha-bloaz bennak, evel ma 'm eus klevet digant ur vaouez a lavare he devoa kavet er bloaz-mañ ul levr dispar da brofañ d'he gwaz evit e zeiz-ha-bloaz. "Sur e oan e vije bet plijet gant al levr-se,

"*Les Bretonnismes*", a lavare, ha plijet eo bet gantañ, m'henn tou deoc'h !" Klaoustre a ran he deus profet an eil levrenn evit an deiz-ha-bloaz war-lerc'h.

A dra-sur e oa gortozet an eil levrenn-se, ha prenet e tle bezañ bet diouzhtu gant an dud, peogwir n'em eus kavet ur skouerenn da brenañ e Blaen nemet e miz Eost diwezhañ. Koulskoude ez eus tu d'en em c'houlenn : perak hevelep berzh e Breizh gant ul levr dister a-walc'h a-benn ar fin. Herve Lossec a ro e-unan un displegadur el levrenn 2 : "Bez' e hañval o

deus dizoloet kalz lennerion e komzent tamm pe damm brezhoneg, hep gouzout dezho, en ur gomz galleg. Kantaezet⁴ o deus ur merzad a lorc'h adkavet, [...] degemeret ur c'hlaviadenn⁵ a hennadelezh laouen, er bed-mañ war hent ar vedelidigezh hag ar beurunvanidigezh gwitibunanet⁶. O vezañ ma vez komzet en ul levr, war un ton un tammig farsus, eus traoù ma veze graet goap outo pe a veze rebechet outo a-raok, o deus kavet an dud bet mezhekaet en abeg d'ar brezhoneg, gant al levr-se, evel un digoll evit o hennadelezh voustret. Koulskoude hag evuruzamant ne vank ket Herve Lossec da verkañ memestra, p. 13, "Ha ma lakafe da ziwan, dizoloadenn ar brezhonekadurioù (*Les bretonnismes*) ar c'hoant da zizoleiñ pe da addizoleiñ pinvidigezh ar yezh-orin, da lavarout eo ar brezhoneg, *laouen-kenañ je serais*". Hogen, evit chom poellek e tleer komz galleg hep lakaat gerioù na troioù-lavar brezhonek e-barzh, hag heñvel evit ar brezhoneg, tamm ger na tro-lavar c'hallek ebet e-barzh.

Istitlet e oa an div levrenn : "*Le français tel qu'on le parle en Bretagne*", ha displeget e vez enni penaos ez eo difluket ar brezhonekadurioù-se e bloavezhioù ar goude-brezel pa veze dilezet a-yoc'h ar brezhoneg gant an dud, evit komz galleg war ar pemdez. An dud a soñje e brezhoneg, a lavar deomp Herve Lossec, hag e troent ger-ha-ger e galleg troioù-lavar ar brezhoneg. Ur skouer mat em eus bet digant va mamm-gaer - Doue d'he fardono - hag a oa Kernevadez. Bez' e ranke dont d'hor gwelout e Blaen, hag e skrivas en he lizher : "*J'enverrais un poulet avec moi*", troidigezh ger-ha-ger eus ar frazenn vrezhonek : "*Kas a rin ur yar ganin*". Meneget e vez skouerioù all gant Herve Lossec evel : "*Un coup de cidre ira avec vous*" (ur banne chistr a yelo ganeoc'h) pe "*J'ai laissé mon sac après moi*" (chomet eo va sac'h war va lerc'h)... Hogen menegiñ a ra ivez degadoù a c'herioù brezhonek a gaver e galleg ar vro, dre maz int livusoc'h eget ar gerioù gallek kevatal, da skouer "*pegement*" er frazenn : "*Je lui ai dit son pegement*", "*il a eu son pegement avec moi*". Menegiñ a ra ivez un toullad verboù brezhonek bet gallekaet gant ur gourfennc'her-verb en "*er*" : *bléjer* (blejañ), *blonser* (bloñsañ), *brujuner* (bruzunañ), *difouper* (difoupañ), *lonker* (lonkañ), *ribouler* (riboulat), *stranner* (stranañ), *strincker* (strinkañ), *touzer* (touzañ), *kigner* (kignat), *drailler* (drailhañ), hag all... Bez' e c'hellfen ouzhpennañ gerioù brezhonek pennaouet e galleg Brezhoned Trelaze (Anjev), aet da labourat er mengleuzioù mein-glaz, evel va zud-kaer. Evit ar pallenn a lakaer war daol ar gegin evit ferñ krezioù, frilienoù, tarnerioù... e vez implijet ar ger "*dorchenn*" (torchenn) ; evit komz eus meuzioù ar c'heginerezh gall ne oa ket boas ar Vrezhoned outo e veze implijet

⁴ Kantaezet : *ressenti*.

⁵ Glaviadenn : *douche*.

⁶ Gwitibunanet : *généralisé*.

ar bomm-lavar "*boued de Gallaoued*" ; faire son "*bern-kaoc'h*" evit komz eus un den lorc'hus ; implijet e veze ar ger "*kreien*" (kreienet) evit komz eus ur gastelodenn, peget ar "*gratin*" ouzh he foñs ; "la graisse a "*fléjé*" (kaletaet) dans le plat" (o tont eus "*flegenn*" marteze) ; klevet em eus ar gerioù "*torr-lis*" (torr-liñsel) evit skaotañ al listri ; "*kouyoud*" (koad-youde, bazh-youde), hag evel-just "*lonker*", "*fistouler*", "*meo*" (mezv)...

En ur lenn levrennoù Herve Lossec ne c'hellen ket herzel ouzhin da soñjal em galloweg-me etre Liger ha Gwilun : ar mitaweg. Diouzh an doare ma tisplege an aozour penaos e oa bet stummet ar galleg lec'hel-se ma komze diwar e benn, dastroc'het gant troioù-lavar treuztreset diwar ar brezhoneg, mesket ennañ gerioù brezhonek krai pe gallekaet, e welen e kenglote kement-se, ken-ha-ken, gant an doare ma oa bet stummet ar mitaweg, hag em boa klasket diskouez a-hed pajennoù an dastumadenn "*Piherne*", en ur embann dreist-holl ar gerioù brezhonek a gaven ennañ. Ar yezh vrezhonek a gomze an dud a-ziagent (test anezhi e oa an anvioù-lec'h brezhonek a gaver stank er vro) he devoa kilet dirak ur prezeg roman en devoa aloubet he zachenn tamm-ha-tamm. Hogen m'en devoa kilet ar brezhoneg en devoa en em zifennet o lezel merkoù war e lerc'h ; ar roudoù eus e amzer a zo ar gerioù brezhonek, an troioù-lavar brezhonek, ar verboù daskemmet giz Breizh, strewet er mitaweg.

Souezhet on bet oc'h adkavout an hevelep troioù-lavar e galleg Breizh-Izel hag er mitaweg : "*Jediñ é ôtour d'sé vach*" (emañ Yann war-dro e saout) pe "*Jeñw é aprëy sé vach*" (emañ Yann war-lerc'h e saout) ; "*attention de tomber*" (diwall da gouezhañ) ; "*bàyr señk bollëy dë reñw*" (evañ pemp bolennad diouzh renk) ; "*nou vla prop asteur*" (ni 'zo prop bremañ) ; "*màytyë tro*" (hanter re) ; "*een fày l'tan*" (ur wech an amzer) ; "*frékañtë*" (daremprediñ) arveret hepken evit komz eus ober al lez, sirius, a-raok an dimeziñ ; "*pëzë*" (pouezañ war) ; implij "*que*" evit "*lequel*" : "*le torchon que j'essuyais la vaisselle avec*", un ereadurezh heñvel ouzh hini ar brezhoneg. Koulskoude ne gomz ket Herve Lossec eus ur bomm kevatal da "*een bët dë chwaw*" (ul loen kezeg) bev kenañ er mitaweg, met un digarez en deus marteze : er goude-brezel ez eo bet amsavet ar c'hezeg gant ar stlejerioù ; eus "*foom dë tët*" (plac'h a benn) ; "*ëyou kë*" a zo azasidigezh "*e-lec'h ma*". Ne zisoñj ket da venegiñ "*troc'her-buzhug*" evit komz eus ur c'houer ; er mitaweg ez eus ur ger tost heñvel "*gorou d'bëgheñ*", "*bëgheñ*" a zeu eus "*buyeñ*" stumm "*buzhug*" e brezhoneg Bro-

⁷ Hor mab hag a gleve alies e vamm o komz eus « *boued de Gallaoued* » a implijas ar bomm-lavar-se, evit pismigañ boued e vaeronez, un deiz ma oamp bet pedet da zebriñ en he zi (c'hoar va gwreg e oa) ; ha va gwreg d'e c'hourdrouz kercent : « Tav 'ta ! disoñjal a rez e oar da vaeronez brezhoneg ivez ! »

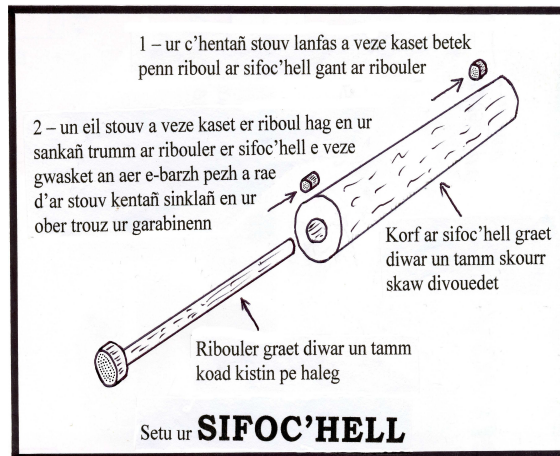
Wenrann, “gorou (spazher) a zo ur ger deveret diouzh “gouriat” (“gwriat” e gwenranneg). N’eus ket a raganvioù-perc’hennañ e brezhoneg hag ur reizhiad damheñvel a zo er mitaweg : “moñ syeñ à mày, toñ syeñ à tày, soñ syeñ à li, nout syeñ à nou, vout syeñ à vou, lou syeñ à yeu”, a zo evit “va hini din, da hini dit, hag all... “lë syeñ à If” (celui à Yves) tost da “hini Erwan”.

D’ar mitaweg, kennebeut, ne vank ket verboù savet diwar un anv-kadarn brezhonek, da skouer : “abroonë” (reiñ “bronn”, v.br. “bronnañ”), “arwë” (andellat ar foenn, diwar “aro/erv”, v.br. “ervenniñ”), “bouhalë” (labourat start, diwar “bouc’hal”, v.br. “bouc’halañ”), “dourë” (diwar “dour”, v.br. “dourañ”), “akërnnyë” (berniañ diwar “karn”, “érusë” (diwar “rusk”, v.br. “diruskañ”). Bez’ ez eus ivez verboù brezhonek azasaet : “keñgnë” (br. kignat) ; “ékeñgnë” (br. “distrellañ, hegasiñ”) savet diwar “ken” (kroc’hen) evel “kignat” ; “éknë” (skuizhmarv) maz eus ennañ ar ger “kein”, moarvat evit keyvezhañ ar galleg “éreinter”; “bouni, débouni” (br. punañ, dibunañ) ; “dërawë” (kastizañ, fustañ) diwar br. “darc’hawiñ” (skeiñ taer) ; “drâyë” (skeiñ, kannañ, dornañ) diwar br. “drailhañ”, un tammig disheñvel ez eo ar ster, met an hevelep ger orin eo, evel gant ar verb “tarjë” (tarzhañ), implijet eo dreist-holl evit komz eus ar saout o deus debret re a velchon tener hag a ya e go en o stomok, hag ez eo ret toullañ o zor gant un “trokard” evit herzel outo da... darzhañ !

Er bajenn 24 eus e eil levrenn e komz Herve Lossec eus merc’hed bourk Eliant (war-dro 1950) a felle dezho komz galleg, hogen dre ma vanke dezho un toullad gerioù gallek, e veze stanket neuze an toullou gant gerioù brezhonek, hag evel-se e teue o galleg da vezañ ur gwir luc’haj, pezh a lakae tud ar maezioù da c’hoarzhin. Traoù un tammig heñvel a zo c’hoarvezet gant ar vitawegerion⁸ e felle dezho gallegañ er goude-brezel, ha tud ar maezioù a c’hoarzhe a galon vat ivez eus ar c’hwitadennoù-se a c’hoarveze alies, sed aze unan : ar ger “leue” a zo “bodë” e mitaweg, n’en deus netra da welout gant ar ger gallek “baudet”, peogwir e vez graet “bod” eus un annoar (ger deveret diouzh “buoc’h” marteze). Ur sulvezh, goude an oferenn, e fellas d’ur goueriadez

mont da brenañ kig leue e ti ar c’higer. Ne ouie ket ar ger galleg “veau”, hogen sur e oa ne oa ket “bodë” ur ger gallek, neuze ez ijinas ar ger “bodeau” a seblantas dezhi bezañ gallekoc’h, hag ez eas ouzh ar c’higer o lavarout : “Je voudrais du bodeau”. Leun-chouk e oa ar c’higerdi evel-just, d’an eur-se, goude an oferenn-bred, klevet e voe ar ger “bodeau” evel-just gant an dud a c’hortoze hag e voe graet al lu anezhi ganto, ha da c’houde ar vrud da redek dre ar barrez a-bezh. Paourkaezh maouez ! Un tonkad heñvel a zo c’hoarvezet gant ar ger “jeñwnày” (lann), a zo diaes da zistagañ evel-just evit un diavaeziad hag a zeue da vezañ “jônê” gant tud ’zo na ouient ket e oa “ajonc” e galleg.

Ar brezhonekadurioù er mitaweg n’int ket dre ret an hevelep re hag ar re a zo e galleg Breizh-Izel. Ur skouer : “sifoc’hell” a vez implijet er ster skeudennet evit envel ur “sklipard” (den bras ha moan), met e gwirionez e oa un doare strinkell-c’hoari evit ar vugale, graet diwar un tamm brank skav divouedet a yae da ober korf ar sifoc’hell, hag ur ribouler evit poulsañ e-barzh ar gorzenn divouedet stouvoù lanfas (filasse). An aer, gwasket trumm etre daou

stouv, a rae d’an hini e penn ar sifoc’hell da strinkañ evel boled ur garabinenn, ha gant an trouz a yae ganti evel-just. Anavezet e oa ar c’hoariell-se e Breizh a-bezh war pezh a ouzon. E kornad Blaen hor boa daou anv evit o envel : “flikwër” ha “sikwër” savet diwar daou verb brezhonek : “flinkañ” (strinkañ, distrinkañ) ha “sinklañ” (strinkañ gant nerzh). Ur ger brezhonek all hag en deus lezet deveradoù stank ez eo ar ger “drew/draw” Redek an “draw” a zo redek ar festoù, an dañsadegoù, an diduamantoù ; ar ger “dërweñ” (benel : “dërweñn”) anv-gwan hag anv-kadarn, a zo evit envel un den un tammig foll ha drant war un dro ; al labous anvet “laouenan”, “dreolan”, a zo anvet “dërwinnë” e kreisteiz ar stêr Izar, o tennañ da “drawennig-bihan” anv al laouenan e Bro-Leon, ha “drawennig-bras” evit ar “boc’hruz” (geriadur Vallée) ; ar benveg-seniñ anvet “rebed” (“vielle à roue” e galleg) a zo “dërwinn” e mitaweg, moarvat en abeg d’he son o kounaat kan an drawennig. Daou labous c’hoazh o deus miret o anv brezhonek : an drask “trâ” e mitaweg, ar golvan “peñchlett”, da dostaat ouzh “penn-chilpet”, e Bro-Vigoudenn

Kalz skouerioù all a zo em levr “Pays Mitaw, Pays Breton”, a c’hellan pourchas d’ar re dedennet gant an danvez-se, 18 € franko, d’am chomlec’h e Blaen.

⁸ Mitawegerion : ar re a gomz mitaweg ; implij a ran hepken ar ger “mitaweg”, rak ar rannyezh gallowek-se eo a anavezan matre. Rannyezhoù all ez eus, anvet “gallaouegoù” gant T. Gwillhmod, ha n’on ket sur emañ ar gerioù brezhonek-se enno. Dibarder ar mitaweg ez eo e nested ouzh brezhoneg Bro-Wenrann, aet da get e kreiz an ugentvet kantved hepken.

Un dra all em eus da verkañ : verboù romanek 'zo er mitawek a hañval bezañ levezonet gant doare eeun ar "konsèpè" (concevoir), "syourè" (clore), "ansyouzè" (encloure) diwar ar ger "syouz" (close), "syëtè" (assoir), "mwersè" (mordre), "twersè" (tordre), "pyëyë" (pleuvoir), "touzè (tondre) a gaver ivez e brezhoneg er stumm "touzañ"... Kavout a ra din ez eo bet degaset an daskemmadoù-se er verboù romanek gant brezhonegerion va zolead pemp pe

verboù brezhonek, da skouer : *ërsèpè*" (recevoir),

c'hwec'h kantved 'zo, ar vrezhonegerion a hiziv a azasa, evel ma lavar Herve Lossec, verboù brezhonek e-barzh ar galleg lec'hel o lakaat dezho-holl lostgerioù en "er" evel "lonker" evit "lonkañ", "flaper" evit "flapañ"...

Yann MIKAEL

Ar pezh-c'hoari Yerma

Yerma, pezh c'hoari Federico Garcia Lorca bet c'hoariet gant "Teatr Penn-ar-Bed" e Landerne d'an 12 a viz Gouere 2012, hag embannet e ti «Emgleo Breiz». Berzet eo ouzh ar vugale dindan 12 vloaz.

Evel ma oa kaer gortoz e talc'h "Teatr Penn-ar-Bed" da ginnig pezhioù-c'hoari a sko kalet ouzh ar relijion gristen. N'eo ket souezh eta e vefe bet embannet gant « Emgleo Breiz », a zo anavezet mat evit e spered kleizelour - hag a-enep-broadel a-hend-all -, dispac'hel sañset, hag a zo e gwirionez hervez red an amzer a-vremañ, a bad da vihanañ abaoe ar bloavezhioù tri-ugent e Breizh. Surfñ war diskar ar relijion gatolik a zo un ober diriskl ha *politically correct*. Evit gwir e rankfed lavarout kentoc'h "distummañ" ar relijion gatolik rak "distummañ" eo a ra "Teatr Penn-ar-Bed" ar feiz amañ, rak pa seller a dost n'eo ket kristen tamm ebet emzalc'h an dud a zo sañset katoliked er pezh-c'hoari. "Drouk-komzit, drouk-komzit bepred : chom a raio atav un dra bennak", a lavare unan eus ar Filozofed. Abaoe prosez Jezuz dindan Poñs Pilat e reer goap ouzh an Doue-Karantez ! Netra a nevez !

Anat eo ez eo a-enep kristen aozer ar pezh-se. Gouzañv a reas diwar e heñvelrevouriezh hag e skridoù a zevoudas war ur seurt emlazh e 1936 pa oa aet da chom en un tolead dalc'het gant kostezidi Franco. Netra souezhus da heul : Graet ez eus bet anezhañ ur merzher gant ar relijion vodern, a lavar deomp eta e vije fall ar relijion gristen evit ar merc'hed, a zo gwasket ganti. C'hoant he deus Yerma bezañ Mamm met ne c'hell ket bezañ. Ha, sañset, ar gevredigezh kristen hengounel a ra fae ouzh ar maouezed difrouezh.... N'eo ket gwir ! Gaouiaded eo Lorca ha "Teatr Penn-ar-Bed". Reiñ a reont a youl gaer ur skeudenn faos eus ur relijion a gasaont hep hec'h anavezout e gwirionez. Dont a ra din en ur skrivañ un tamm eus ur salm e latin :

Salm 112(113),

«*Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum laetantem*»

"Hag e ra d'ur wreg gaonac'h o chom en un ti, ur vamm laouen gant bugale"

Setu aze danvez an istor hervez un destenn savet gant "Teatr Penn-ar-Bed" : "Yerma a stourm en aner

gant he c'hoant da vezañ mamm pa ne c'hell ket bezañ. Dindan ar bec'h emañ : mont a ra a-benn dezhi hec'h-unan, a-benn d'he gwaz Juan ha ne ra ket forzh eus kaout bugale, a-benn d'ar gevredigezh ma vev enni, hag a-benn d'an natur. Hemañ zo unan eus an tri fezh bet skrivet gant Lorca en-dro da stad ar merc'hed war ar maez e Andalouzia, gant Euredoù gwad ha Ti Bernarda Alba. Barzhonielenañ eo yezh Lorca, enni skeudennoù erotek kreñv, skeudennoù tennet diouzh an natur, ha skeudennoù all tennet diouzh ar Bibl. Enep d'ar blaenenn grin m'eo Yerma emañ an natur frouezhus, bed ar feunteunioù hag ar bleunioù.»

A-dra sur, maz eus "skeudennoù erotek kreñv" n'emañ ket ar pezh-c'hoari da ziskouez d'ar vugaligoù dindan 12 vloaz, na zoken d'ar re all, ha pa vefent kalz koshoc'h ! Ha ne lavar ket aozerion ar pezh en em sav ivez Yerma a-enep Doue, Doue krouer ar Gristenion. Ha padal e ranker lavarout ez eo eno emañ an dalc'h : peseurt Doue a ziskouez Lorca d'an dud dre e bezh-c'hoari ? Krediñ a reomp ez eo mat Doue e kement tra a ra pe a vez aotreet gantañ, ha pergen pa c'hoarvez an Droug, ar gwalleur pe an nammoù en hor buhezioù. Sur-a-walc'h e c'hellomp klemm ouzh Doue, lavarout dezhañ ar poanioù a ziwaskomp, met en em sevel outañ evel ma ra Yerma, ha lazhañ he gwaz evel ma ra en dibenn, lakaat ar bec'h war ur gevredigezh kristen diwar ar maez evel ma ra Lorca, se a zo follentez hep muiken. Istor ur follez eo Yerma, eta. Netra souezhus ne c'hell en em gavout eta : ur follez ez eo, a lavaran deoc'h. An aozer a c'hell he lakaat d'ober forzh petra, bepred e vo digarezet. Diouzh ur muntr zoken !

Da echuiñ un dra : Lorca a verk mat ez eo graet ar merc'hed evit kaout bugale ha sevel anezho. Kement-se a nac'h ar gevredigezh a-vremañ. En o c'horf emañ ar bondoug naturel-se a vez nac'het gant kealiadurezh ar "gender" er mareoù-mañ, ha nac'h kement-se a ziberc'henna ar maouezed diouzh o galvadenn gaer, hag ar wazed diouzh o c'hefridi a viskoazh da wareziñ ar re a zo fiziet enno, pergen dre liamm santel ar Briedelezh. Rak soñjal a ra din - hag an Iliz a zo a-du ganin ! - o deus ar vugale, kement bugel gwitibunan ar GWIR da vezañ ganet e stern ar

Briedelezh. Ar re a vez ganet en un degouezh all **a-youl** e vez nac'het outo ur stern naturel ha diogel ha prouet eo gant sifroù e c'houzañvont diwar-se. Penaos ne rafent ket ???!

Met evelkent, ha paz eo ar fed bezañ mamm hervez ar c'hig an hent naturel da vezañ evurus evit ur vaouez - va digarezit da rankout lavarout traoù ken anat ! - ned eo nemet UN hent hag e fin ar gont. Finvelezh an dud evel tud, paotred ha merc'hed, a zo ar memes hini : deskiñ karout. E koublad Juan ha Yerma ez eus un dra a-dreuz evel e kalz koubladoù a vremañ : meskañ a reont an hent (an “ezhommou”) hag ar finvelezh. Tu ez eus da vezañ evurus hep kaout bugale, met n'eus ket tu da vezañ evurus hep

karout na bezañ karet. Ur gevredigezh a zisoñj an dra-se, evel hini Yerma, n'eo ket kristen. Hag ur gevredigezh a lavar d'ar merc'hed kemer pilulennou, en em wiskañ evel paotred (pe... en em ziwiskañ evel... gisti), lazhañ ar vuhez en o c'hof, kontañ war o micher evit dont a-benn en o-unan er vuhez hep skoazell o gwaz, a nac'h outo e gwirionez da chom sioul er gêr d'ober war-dro an oaled, da gaout bugale, d'o sevel, da ren ur vuhez eeun e stern ar briedelezh e-lec'h en em ro an daou bried an eil d'egile ha d'o bugale. En ur ger da vezañ evurus. Kement-se a zo dizenel.

T. Gwilhmod.

Ar Silvidigezh

An Hengevamoud⁹ a gomz anezhi : “*Pep den a welo silvidigezh an Aotrou*”. Izaia 40/5. Kalz muioc'h c'hoazh en Nevezkevamoud... Gabriel a gemenn da Vari e vezo anvet he mab Jezuz, en hebraeg *Yeshua*, anv a dalvez “*Doue-a-salv*”. Hag Ael Betlehem a embann d'ar vugulion : “*Ur Salver a zo ganet evidoc'h*”. Evit gwir, kement en deus e Dad hor c'haret m'en deus kaset e hini bihan, kalon e galon, e Vab e-unan evit salviñ ar bed. Oberenn garantezus e Galon a dad ez eo ar silvidigezh. Gant se e tisklerio ar Mab : “*Youl va Zad a zo na gollfen ket an holl re en deus fiziet ennon*” (Yn 6, 39). Setu perak en deus klasket a-zevri an dañvadez kollet. Ha n'eo ket ur souezh klevout an dud degaset d'ar C'hrist gant ar Samariadez o tiskleriañ : “*Bremañ ez eo anat dimp ez eo Eñ Salver ar bed*”. A-se ivez diogeladur kreñv an Oberoù : “*N'eus ket dindan an heol un anv all roet d'an dud hag a c'hellfent bezañ salvet drezañ*”. Neuze, Eñ eo ar Salver nemetañ.

Bremañ, peseurt emzalc'h a zle bezañ va hini e-keñver ar Salver-se ? Ar feiz eo ar respont nemetañ. “*An hini a gredo hag a vezo badezet a vezo salvet*” (Mzh 16/16). “*Hor Silvidigezh a zo disoc'h ho feiz...*” (1 Pe 3). “*An hini a gred en deus ar vuhez peurbadel*” (Yn 6/47).

Met krediñ e piv ? “*Ken nemet er C'hrist marvet ha dasorc'het ez eus silvidigezh*” (Benead XVI). Silvidigezh piv ? Salver petra ? Mar n'eus na piv na petra, peurc'houllo reuzus ez eo ar ger-se ha Yeshua ne vefe ket anv babig Betlehem. En em enkorfet eo bet evit diskouez dimp an hent a gas da Zoue. Ha tizhout an Doue Bev a zo bezañ salvet. “*E gwirionez hag ez-wir ez eo deuet ar Salver da vezañ den, hag e-giz-se ez eo bet sevenet silvidigezh pep den*” (St. Atanzios). Ya, evel-just, e oa ret dezhañ bezañ

eveldomp, ha war-un-dro bezañ Doue, brec'h an Tad evit hol lakaat da bignat e kalon Doue.

Ar pec'hed-orin hag e heuliadoù a ro tu da vezañ retvez ar silvidigezh. pa vez torr, pep hini a zle diyalc'hiñ. Ac'hanta, Jezuz a zo deuet da baeañ ar freuz en hol lec'h. Ur veradenn gwad douevel a vije bet a-walc'h ; hor Salver avat en deus roet e wad betek ar veradenn ziwezhañ. Arnodet en deus ar gwall-anken, dilez ar groaz, an estrenvan glok hag ar youc'hadenn vras a garantez, rak an dud, c'hoant ganto, a zo salvet. “*Gwad ha dour a redas, edo priz hor silvidigezh o redek evel-se*” (S. Bonaventura). Jezuz-Krist marvet ha dasorc'het, an Tad, ar Mab hag ar Spered a ziabarzh hor bed-ni, evit degas anezhañ d'e sevenidigezh peurbadel, da lavarout eo d'e silvidigezh. Un oberenn driel el eo ar silvidigezh. Eñ eo an Nor. Ne c'heller ket bezañ salvet hep tremen drezi, hag en doare-se, tizhout da vat an Drielezh Wenvidik. Ur bignadurezh en Tantad Triel el eo ar silvidigezh.

Bremañ, daoust hag an den a c'hell en em salviñ drezañ e-unan ? An den, drezañ e-unan, ne c'hell ket en em salviñ ; krenn-ha-krenn eo ! An den bouzar ha dall ne c'hall ket en em salviñ diwar bouez e araeziou dezhañ hepken. Doue avat hag e gar kement en deus roet dezhañ e Vab. Neuze, en em zibourc'homp eus kement rogoni da seveniñ hon-unan hor silvidigezh, en ur ober hon emzilez da rad Doue. Neuze e teu dimp gouglad¹⁰, kred, frankiz... Eñ eo a beg en un dra hag a sach anezhi. “*Krediñ e silvidigezh an den dre an den, a zo klask nijal hep divaskell*” (P.L'Ermite).

Neuze, a-walc'h eo ober mann ? Nann ! Ar feiz nemetken ne spir ket, ret eo henn gwelout e Oberoù an Ebstel. Ober Doue eo da gentañ ar silvidigezh ; E Vab eo ar Salver. Ober an den eo ivez ar silvidigezh oc'h asantiñ da ober an Aotrou Doue.

⁹ Hengevamoud : *Testamant kozh* ; nevezkevamoud : *Testamant nevez* .

¹⁰ Gougled : *fiziañs*.

Doue n'hor salv ket hepdomp. Dre ar preder, al lavar, an ober, ez eo ret kenglotañ gant rad ar C'hrist, bepred kinniget. “Dor ar vuhez a zo digor d'an holl, hogen eus un nor e vez anv, da lavarout eo un tremen strizh ha rediek” (Benead XVI). Hogen tremen a zo oberiañ. Ur c’hammed davet Doue ez eo pep devezh, da lavarout eo war-zu ar silvidigezh. Neuze 'ta, tamm landreantiz ebet dirak hor silvidigezh !

Doue a zo 'n emzenet evit kemenn d'an dud n'eo ket er bed all eo o deus da vezañ salvet, hogen amañ ha bremañ. A-zevri enta ! N'eus ket da chipotal paz eus anv eus ar silvidigezh. Ur roue a felle dezhañ lodennañ levnezioù eured e vab hag e pedas an holl. Siwazh, nebeut-tre a zeuas. Kounait parabolenn ar roue... Ha sec'hed a zo dimp eus hor silvidigezh-ni

hag hini ar re all ? Sant Dominig ne c'helle ket kousket hag e youc'he : “Petra 'ta e teuio da vezañ ar bec'herion ?”. Ya, ober, oberiañ hervez hor feiz hag oberiañ a zo karout. Neuze pep den a zo barnet hervez e varregezh, e c'hoant da garout e pemdez e vuhez. Ur skouer hepken ! Petra 'ta en deus klevet al laer a-zehou da Jezuz ? “E gwirionez, henn lavaran dit, hiziv e vezi ganin er Baradoz !” (Lk 23/43). Ha perak an dasprenadur prim-se ? D'an ampoent e karas an “hini all”, Jezuz en e gichen, muioc'h egetañ. Ur wech all c'hoazh : en em ziwallomp diouzh ar beurfazienn : salvet eo mab-den gant ar pezh a ra ! Ya evel oberour nemetañ ha n'eo ket evel oberour diezhomm an Aotrou Doue.

Youenn Troal

Keleier berr-ha-berr, bras, bihan ha dister

Sontadeg : War-raok ez a an dizoueadegezh er bed hervez sontadeg “Gallup” e 57 riezvroad. Er pevare renk emañ Frañs war-lerc'h Sina (47 %), Bro-Japan (31 %), Tchekia (30 %), gant 29 % a dud dizoue a-youl. 34 % all a ziskler n'o deus ket ur spered relijiel (pezh n'eo ket kalz gwelloc'h). Ar 37 % a chom o deus ur feiz bennak : “relijiel” int hervez ar sontadeg pa oant 58 % c'hoazh e 2005. Un emdroadur braouac'hus e korf seizh vloaz hepken. Gant se n'emañ ket mui ar muiañ niver gant ar “Grederion”, ha nebeutoc'h c'hoazh gant ar Gristenion. Gant-se ez eo prest an dud da ziskar patrom naturel ar familh, a oa dija gwall zistummet gant an torr-dimeziñ.

Sontadegoù Gallup evit Frañs evit 100 den	2005	2012
Anzouead (+ 107%)	14	29
Direlijion, diseblant (+ 21%)	28	34
Krederion (- 36 %)	58	37
Hollad	100	100

Porzh-Karozh : en anv an Tad santel Benead XVI, da geñver pardon bras Gouel Maria Douget d'an Neñvoù an Hanter-Eost 2012, eskob Gwened an Aotrou Centène, en deus kurunennet delwenn Itron-Varia Fatima a vez kehelet e Porzh-Karozh dindan anvad “Itron-Varia ar Varc'htanerion”.

Plougastell, Sant Tegoneg : nebeudik a-raok an Hanter-Eost e oa bet sklerijennet kalvarioù an div barrez-se e doare d'o diskouez gant o delwennoù lies-livet evel m'edont pa oant bet savet 500 vloaz 'zo.

Rusia, Alamagn: da heul disakradur iliz-veur ar C'hrist-Salver Moskov ha kendaonidigezh teir sponterez benelouezed “Pussy Riot” ez eo savet a-du ganto ar meziennoù bras, Madonna ha *tutti quanti*... pezh en deus devoudet da galz a zisakradurioù all war zigarez ober trouz, nebeut war-

lerc'h, e Köln da skouer en Alamagn. Taget eo bet Uheldad reizhkredennourion Rusia deuet da Bolonia da gejañ gant Kardinaled katolik. Skignet eo bet ganto ivez skeudenoù a ziskoueze evel un torfedour Benead XVI, dic'houzouget.

Montauban (Frañs) : Da heul pennoù moc'h war peulioù ha gwad-moc'h skuilhet dirak dor ur voskeenn ez eus bet graet un tousmac'h bras-tre er meziennoù. Dre vras, pa geñverier gevusted ar fedoù e verzer ne vez ket dalc'het kont heñvel ouzh ar fedoù diouzh ma sell ouzh ar relijion gristen pe vuzulmat. E miz Gouere eo bet kroazstaget ur Yemenad dre ma oa deuet da vezañ kristen. Nebeut a drouz er c'hazetennoù avat. Bemdez-Doue ez eus kristenion a vez tennet o buhez diganto abalamour d'o relijion ha bemdez e c'houzañv re all ar gwaskerezh enep-kristen.

Laïkouriezh : digoroù bras a zo bet ez-kefridiel e Frañs da geñver ar Ramadan a-berzh ar bolikikerion, F. Hollande en o fenn, gwashoc'h-gwashañ bep bloaz. Da vare Pask, Nedeleg pe ar C'horaiz avat ne vez grik ebet. D'an Hanter-Eost zoken, en anv al laïkouriezh ez eus bet klevet politikerion o sevel a-enep ar bedenn erbedet gant an Iliz abaoe Loeiz XIII. Ur gwikefre a-enep an Iliz eo al laïkouriezh c'hall.

Frañs : Anvet eo bet Jean-Yves Nahmias war sez eskobiezh Meaux. Kemeret en doa perzh e pirc'hirinded Chartrez ar bloaz-mañ, pezh a zo ur sin ouzhpenn e klask Roma doujañ ouzh doare-lidañ ordinal an Oferenn Paol VI, hep plegañ ken ouzh efedoù drastus an “emglev” strizh ha sañset peurzidorrus, dalc'het gant “War-raokerion”, o deus lakaet da dalvezout er parrezioù abaoe 50 vloaz kemmoù all ha n'int ket skrivet e nep lec'h e skridoù Vatikan II. Da skouer : ar beleg oc'h oferenniñ troet ouzh ar fideled ouzh un aoter nevez lakaet e kreiz ar

chantele, dilammidigezh ar plenk-daoulinañ dirak ar bankeier en ilizoù, giz ar c'heduniadur gant an daouarn, diskaridigezh ar c'hatekiz...

Liammoù war ar genrouedad : embannoù brezhonek kozh

- Dastumadenn "Feiz ha Breiz" a c'heller kaout evit netra war lec'hienn eskobiezh Kemper :

<http://catholique-quimper.ccf.fr/fonds-et-collections/semaine-religieuse-et-autres-titres-numerises.html>

- ul lec'hienn a zo krog da skannañ oberennoù a relijion e brezhoneg :

<http://www.liberius.net/langues.php>

- ul lec'hienn a laka war ar genrouedad kalz a levrioù kozh e brezhoneg :

<http://www.daskor.org/br/recherche/>

Kañv : Pont-ar-Veuzenn : gant dale e kemennomp deoc'h eo aet da anaon Yann Desbordes e miz Here 2011. Graet en doa ingal war-dro ar gelaouenn Hor Yezh e-pad hir amzer ha war-dro Mouladurioù Hor Yezh e rae gant e wreg Tereza. Ur yezhadur en doa skrivet ha kenlabouret en doa da nouspet labourioù evel geriadur godell Mouladurioù Hor Yezh. Kelenner brezhoneg e oa bet e Sant-Frañsez Lesneven. Dastumadenn "Gwalarn" en doa lennet penn-da-benn oc'h amprestañ digant Levraoueg "Emglev an Tiegezhioù" en amzer "Oaled Sant Erwan" Brest. War-dro an Oferennoù brezhonek e reas kalz er Folgoad (Ar Pemp Sul) daoust ma voe klasket e zistroadañ dre ma oa stag ouzh ar reizhskrivadur unvan. Plijet e oa gant ar c'han - adaozet en doa testennoù ar "Barzhaz Breizh" en ur stumm modernoc'h, ha war ar c'han en ilizoù en doa aozet un niverenn arbennik eus Hor Yezh war an danvez-se. War-dro oferennoù e KEAV e rae pa oa anezho c'hoazh, da lavarout eo betek war-dro 1974. Ul labourer kendalc'hus ha didrouz, ur c'hristen feal hag ur servijer mat da Vreizh eo bet.

Aet eo ivez da Anaon hol lenner feal ha stourmer kalonek Jacques Le Maho, d'ar 5 a viz Mae 2012, bet rener ar gelaouenn "Gwenn-ha-Du", e-pad 30 vloaz. Lidet eo bet e obidoù en iliz St Maurice, Chinon, ha sebeliet e Chinon.

Kemer a reomp holl perzh e glac'har o ziegezhioù. Joa d'an Anaon.

Lennet war Planet.fr : "Le ramadan va rapporter 350 millions d'euros à la France". Displegadur : ar Vuslimiz a ra predoù bras a-gevret e-pad ar ramadan, neuze e vez prenet muioc'h a zanvezenoù er stalioù. Addisplegoù gant lod lennerion : Gwir eo, hogen prenet e vez kalz kenderc'hadoù o tont eus ar reter nesañ, neuze ne gredont ket e vo ken gounidus evit kefioù ar Stad. Iskis ar relijion-se. Ar ramadan a zo sañset ur prantad ma vez graet aberzhoù, hag ez eo deuet da vezañ kentoc'h ur prantad evit ober cher-vat !

Ar Vuslimiz drouklazherion :

17/6, Collobrières (Var) 2 jandarmez drouklazhet gant ur "reprise de justice" Abdallah Boumezaar, 30 vloaz

1/7, Lille, un den skarzhet diouzh ur voest-noz, a zeu en dro gant ur fuzuilh Kalachnikov, ha tennañ a ra war an dud e-barzh ar voest-noz : 2 zen lazhet ha 6 all gloazet, e anv : Fayçal Mokhtari.

E Roazhon, ur skolajad, Kilian, a zo bet lazhet dre dagerezh gant ur skolajad all, e anv Souleymanne. Ar Wask he deus termet 4 devezh a-raok diskuliañ anv ar muntrer, nevez en emgavet e Breizh hag a orin Tchetchen. "An enbroerezh, ur chañs evit Bro-C'hall..." hag evit Breizh da heul !

Manifestadoù feulz a zo bet gant kalz a vuslimiz dre ar bed evit ur film n'eo ket bet skignet e gwirionez (nemet ar "bande-annonce anezhañ" war internet...) a droe war ar genroued sioulik abaoe mizioù met a zo degouezhet war wel dres pa zeue Hon Tad Santel d'al Liban, "comme par hasard"... Gouleviet eo an traoù moarvat. Adalek bremañ en abeg d'ar feulster se ne vo mui aotre da lavarout tra ebet a-enep an Islam, relijion a beoc'h hag a garantez, evel ma weler !.

Ul lec'hienn internet nevez evit EAT

<http://emglev.wordpress.com> eo chomlec'h al lec'hienn nevez, a zo kinniget e stumm ur « Blog ». Gant ur c'hetal brezhonek. Diglok eo ar c'hetal-se hogen gwelloc'h e vo bepred eget galleg pe saozneg. Gant al lec'hienn-se e vo aesoc'h da EAT bezañ heweloc'h war ar genrouedad. Klask a zo war unan bennak asantfe ober war e dro bremañ m'eo lañset... Al labour-merañ-se n'eo ket diaes. Ar pennadoù ha kinnigoù a zo da gas war-eeun dre ar blog.

Mererezh :

15 € eo ar skodenn emezelañ da EAT a ro ar gwir daresev *Kannadig Imbourc'h* (18 € er-maez ar C'hwec'hkogn). Talet e vez e penn-kentañ ar bloaz (pemp kasadenn da vihanañ). Ar chekenn a zo da gas war anv **EAT** pe **Imbourc'h** da : E.A.T., c/o Yann MIKAEL 12 straed René Giraud 44130 BLAEN - Roll an niverennoù pe oberennoù n'int ket c'hoazh diviet a c'heller kaout o skrivañ pe war : <http://emglev.wordpress.com>

Skridaozerezh :

Ar pennadoù a zo da gas da : jean-mariemichel@neuf.fr, pe dre ar Post da rener Kannadig Imbourc'h : Yann MIKAEL, 12, Straed René Giraud, 44130 BLAEN. Ar pennadoù ne engouestlont nemet ar re o deus skrivet anezho. Moullet ez-prevez gant an embanner : **Emglev an Tiegezhioù** Kergreven 29800 Trelevenez. ISSN : 1144 357X